

A felsorolt bibliográfiai adatok egy-egy témakörön belül a szerzők nevének betürendjében vannak elhelyezve.

/Information. Part 1. News-Sources Profiles, 5.k. 5.sz. 1973. szept.-okt. p.284./

A LARC Association megváltoztatta nevét

A Library Automation, Research and Consulting /LARC/ Association nevét Association for Library Automation Research Communications-ra változtatta, a LARC rövidítés azonban változatlan maradt. A társaság 1974. januártól új folyóiratot ad közre Network-International Communications in Library Automation címen, mely átfogó szemléket és újdonságokat fog tartalmazni a könyvtári automatizálás minden területéről.

Sorozatokat indítanak továbbá Computerized Serials Systems címmel, melyben az időszaki kiadványok automatizált kezelését ismertetik részletesen, példákkal illusztrálva, a különböző amerikai szakkönyvtárakban megvalósított gyakorlat alapján. Minden kötet hat kéthavonként megjelenő részből áll.

A Network rendelési címe: Frank S. PATRINOSTRO, Executive Secretary, The LARC ASSOCIATION, P.O.Box 27235, Tempe, AZ 85282, USA.

A sorozatok - melyeknek egy-egy kötete 44.- dollárba kerül - rendelhetők: LARC Press, Ltd. 105-117 West Fourth Avenue, Peoria, IL 61602, USA.

/Information. Part 1. News-Sources-Profiles, 5.k. 5.sz. 1973. szept.-okt./

Mikrofilm patronok és kazetták

Az elmúlt 30-40 évben a világ könyvtáraiban sok millió mikrofilmfelvétel készült. A mikrofilmeket különféle felszereléssel, kicsinyítéssel, képelhelyezéssel állították elő, csak annyi a közös vonásuk, hogy többségük 35 mm széles, nyitott orsón, kartondobozban tárolt filmtekercs. A könyvtárakban több tízezer filmtekercset kitevő gyűjtemények jöttek létre, de ezek jelentős része ritkán - tíz évenként átlagosan egyszer - használt könyvtári anyagnak bizonyult.

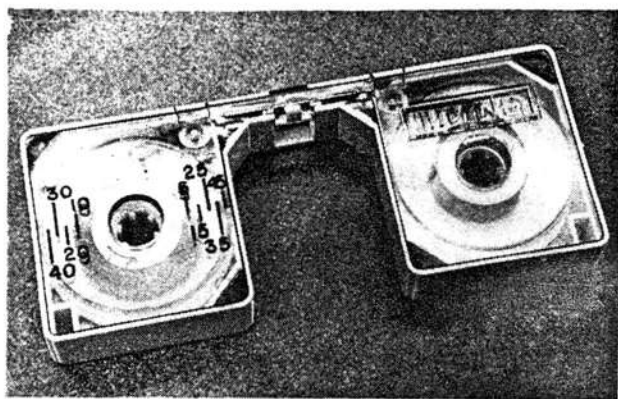
Ugyanebben az időszakban az üzleti, ipari és közigazgatási területeken is kifejlesztettek sajátos mikrofilmrendszereket, melyeket a film használatának módja szerint passzív és aktív rendszereknek szo-

kás nevezni. Az előbbi az állomány biztonsági vagy helytakarékossági okokból történt mikrofilmezésének eredménye, formája 16 mm-es filmtekercs. Az aktív mikrodokumentációs rendszerekben a gyakran használt dokumentumokat dolgozzák fel; itt nem a helytakarékosság a cél, hanem az információkeresés egyszerűsítése. Erre a célra jól használható a mikrofilmkártya /ablakos kártya/, a tasakos mikrofilm és a géppel válogatható mikrofilm. Technikai, gazdaságossági vagy szervezeti okokból a gyakran használt mikrofilmek jelentős részét is tekercs formájában tárolják. A hagyományos, nyitott orsós mikrofilmtekercsek használati nehézségei főleg az aktív igénybevétel esetén jelentkeznek: a filmszalagot többféleképpen lehet a tárolóorsókra tekerni /emulzióval befelé vagy kifelé, a filmtekercs eleje lehet kívül vagy kerülhet az orsómagra/, az olvasókészülék filmtartójába is többféleképpen illeszthető, fűzhető a filmtekercs; az olvasókészülékről levett filmet vissza kell tekercselni az orsóra, az orsót be kell tenni a dobozba. Előfordulhat, hogy a dobozokból kivett filmekeket vissza-helyezéskor összekeverik. A filmtekercsek használatához tehát bizonyos szakértelemre és állandó ellenőrzésre van szükség. A gyakori filmhasználat egyszerűsítésére vezették be a filmtárolásra és -használatra egyaránt alkalmas, műanyagból készített filmtekercstárolókat, a filmpatronokat és kazettákat. Ezek az utóbbi néhány évben az aktív mikrofilmhasználatban népszerűvé váltak. Eleinte csak 16 mm-es filmtekercsekhez készültek, de újabban gyártanak 35 mm-es filmekhez való kazettákat is.

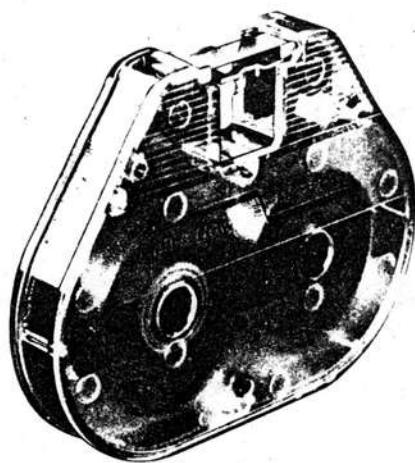
A mikrofilmkazetta és filmpatron a kidolgozott mikrofilm tárolására és használatára egyaránt alkalmas és olvasókészülékre, olvasó-nagyító készülékre vagy kereső berendezésre is helyezhető. A különbség az, hogy a kazetta két orsós, míg a patron egy orsós. A kazettát tehát a film visszatekercselése nélkül lehet a készülékre helyezni vagy arról levenni, a patron orsómagjára viszont használat után vissza kell tekercselni a filmet. A mikrofilmkazetták - a Bell and Howell kazetta kivételével - két filmorsótartó rekeszből állnak; a két rész közötti ablakon át vetíthetők ki a felvételek. A kétrészes megoldás következtében a kazetták 2 1/2 - 3-szor nagyobbak, mint egy hagyományos mikrofilmdoboz, így több raktári helyet foglalnak el. Eleinte a patronokat és kazettákat csak bizonyos típusú készülékeken lehetett használni - a kazetták többsége ma is ilyen -, ezek a motoros meghajtású készülékek viszont drágábbak a hagyományosnál.

Az első mikrofilmkazetták között ismertük meg a Recordak Magazine elnevezésű, Lodestar és Microstar olvasókészülékeken használható kazettát. A 16 mm-es filmtekercs tárolója műanyag doboz. A film elejére vezetőszalag gyanánt erős műanyag filmet ragasztanak. Ez a film automatikus befűzést tesz lehetővé az olvasókészüléken, s megakadályozza a film elejének visszacsuszását a kazettába visszatekercseléskor.

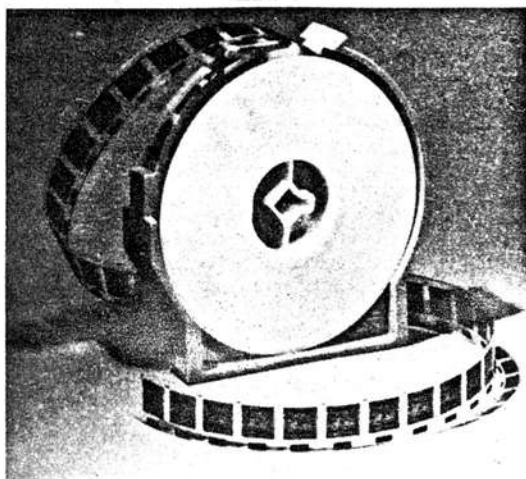
A jelenleg forgalomban lévő legkisebb méretű mikrofilmkazetta a Micro 8. /1.ábra/ 2250 8 mm-es mikrofilmfelvételt tartalmaz. A Bell and Howell Autoload 16 mm-es kazetta /2.ábra/ is viszonylag kis helyet foglal el /127 x 158,7 x 25,4 mm méretű/, egyrekeszes dobozában két filmorsót helyeztek el. A kezelés egyszerűségét tekintve az Autoload olvasókészülék a Lodestar-hoz hasonlít. A Bell and Howell kazetták Caps PJ típusú olvasó- és olvasó-nagyító készülékeken is használhatók.

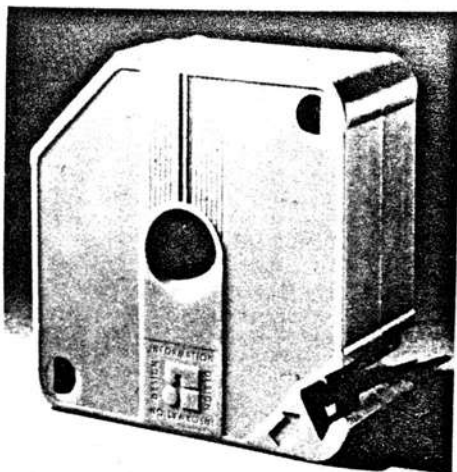
1. Micro 8 kazetta

2. Bell and Howell Autoload kazetta

3. Recordak Thread-Easy típusu mikrofilmpatron

4. Information Design gyártmányu 35 mm-es mikrofilmpatron

A 3M Filmac 400 C olvasó-nagyító készülék patronja is "önbefűző" rendszerű: a film a patronból önműködően tekeredik a motoros filmtöbbitású készülék orsójára.

Az ismertetett patronok és kazetták közös vonása és hátránya, hogy csak bizonyos típusú készülékeken használhatók. A bevezetett rendszertől idegen filmeket nem lehet az olvasókészülékre tenni, hanem azokat át kell tekercselni saját kazettába, ami időt, pénzt és speciális felszerelést igényel. A filmtárolók inkompatibilitása által felmerült problémák kiküszöbölésére tervezték a Kodak "Thread-Easy Magazine" elnevezésű filmpatron /3. ábra/, a Recordak Motormatic MPG olvasókészülékekhez. Ez lényegében nem patron, hanem olyan mikrofilm-tekerces-foglat, melybe bármely más, 16 vagy 35 mm széles, hagyományos filmorsó behelyezhető /patronok és kazetták nem rakhatók bele!/ s filmpatron gyanánt használható.

Az Information Design Inc. más oldalról közelítette meg a kompatibilitás problémáját. 1968-ban forgalomba hozott Series 101 /4. ábra/ patronjai abban különböznek az eddigiektől, hogy azok nemcsak egy-két saját rendszerű olvasókészüléken, hanem a felhasználók birtokában lévő hagyományos olvasókészülékeken is használhatók. A film önműködő befűzésére ezeket az olvasókészülékeket egy konverter segítségével lehet alkalmazni. Az Information Design olvasókészülékén 16 és 35 mm széles, szabványos, hagyományos filmorsók is elhelyezhetők.

A kazettás mikrofilmtárolás és használat bevezetése ezeknek az újításoknak ellenére jelentős többletköltségekkel jár. Jellemző példa a Pittsburghi Egyetem mikrofilmgyűjteményének korszerűsítésére készített költségvetés. A több mint 30 000 filmtekercs átrakása Information Design típusú patronokba s a meglévő olvasókészülékek átalakítása 63 000 dollárnál többbe kerülne. "Thread-Easy" kazetták esetében a kazettákra és betöltésükre 25 500 dollárt, Motormatic MPG olvasókészülékekre 26 260 dollárt kellene költeni, így ez az összeg is 51 000 dollár fölött lenne. A patronos mikrofilmtárolás költségei általában 10-50 százalékkal nagyobbak a hagyományosnál. E nagy költségek miatt helyenként csak az állomány egy részét telepítik át modern tárolókba. Ez további problémákat jelenthet, mert a különböző formátumu tekercsek ezután nem tárolhatók egységesen és használatkor nem lehet az olvasót bármelyik olvasókészülékhez leültetni.

A nagy költségek ellenére a patronos és kazettás mikrofilmtárolás gazdaságossága azzal magyarázható, hogy a használat egyszerűsítése és gyorsítása folytán munkaidőben érnek el megtakarítást különösen ott, ahol viszonylag kis mennyiségű, de gyakran használt információ van a filmekben.

Könyvtári mikrofilmgyűjteményekben, ha csak a gazdaságosságot néznék, nem lenne érdemes filmkazettákat vagy patronokat használni. Itt nem a költségmegtakarítás, hanem az olvasók kényelme a fő szempont. Az olvasók gyorsabb kiszolgálása, a használat egyszerűsítése érdekében térnek át egyes könyvtárak a kazetták és patronok használatára. Önkiszolgáló rendszerű mikrofilmtárakban különösen előnyösek a modern tárolóeszközök. Az Information Design mikrofilmpatron rendszerének gyakorlati alkalmazásáról a Washington melletti

Prince George's Community College könyvtárában J. OLIVA számolt be. A 60 000 kötetes könyvtár mikrofilmállománya 1971-ben 3000 tekercs volt. A könyvtár periodikumait, hirlapjait mikrofilmre vette s ezáltal jelentős raktári és kötetési költséget takarított meg. A diákok azonban idegenkedtek a mikrofilm használatától, mert a hagyományos filmorsókon tárolt filmek tekercselése és olvasása kényelmetlen volt. A mikrofilmek kényelmes használatára az Information Design mikrofilm-patronjai nyújtottak megoldást. Automatikus filmtöltő segítségével az összes mikrofilm patronban helyezték el és 4 olvasókészüléket alkalmaztak a patronok befogadására. Így a 35 mm és 16 mm széles filmeket egyaránt használni tudják meglévő olvasókészülékeiken. A patronba helyezett mikrofilm automatikusan fűzhető az olvasókészülékbe és vissza, a filmek téves tekercselése vagy visszaosztása kiküszöbölődik, a műanyag patron jobban védi a filmet, mint a hagyományos orsó és kartondoboz. Az új mikrofilmrendszert az olvasók rövid idő alatt megszokták és megkedvelték. Az olvasókészülékeket önállóan is tudják használni, miután a könyvtár vezetősége minden olvasókészülékre fényképekkel ellátott kezelési utasítást rakott ki. A mikrofilmhasználat egyszerűsítése következtében nőtt a filmek igénybevétele.

I R O D A L O M

SPEITZER, Francis F.: Microfilm cartridges and cassettes. = NRCd Bulletin, 5.k. 4.sz. 1972. p.110-117.

OLIVA, John J.: Microfilm cartridge system at Prince George's Community College. = The Journal of Micrographics, 6.k. 2.sz. 1972. p.89-92.

Tőkés László

OKTATÁS, KÉPZÉS

Tudomásul veszi-e a technika fejlődését a könyvtáros-oktatás?

1965-ben az Egyesült Államokban 36 könyvtárosképző főiskolán felmérték, hogyan határozza meg a technikai fejlődés mind a mikrofényképezés, mind az egyéb másoló eljárások oktatását. Az előre látható, de érdekesnek is mondható eredmény: csupán egyetlen főiskola ajánlott